

KOMENTÁŘ K JEDNOMU KÁNONU: OPRAVA ROZSUDKU (KÁN. 1616)*

Paolo Bianchi

Přestože je výkon církevního soudnictví svěřen lidem, kteří disponují přiměřenou průpravou a kteří při své práci dbají na patřičnou pečlivost, mohou se zde – podobně jako ve všech ostatních lidských záležitostech – objevit chyby.

Některé označujeme jako **formální chyby**: jsou vážnějšího rázu a týkají se vyhodnocení faktů, tzn. jejich právního pochopení, které spočívá v rozpoznání, jakou normu je na ně třeba aplikovat, a v samotné aplikaci této normy. Jiné chyby se týkají procedury, kterou je třeba zachovat pro řádný průběh procesu. Právní řád disponuje několika nástroji, jimiž se snaží těmto hlavním chybám zamezit. Jsou to: **odvolání**, jehož prostřednictvím se vyžaduje úplné nebo částečné přezkoumání již vyneseného rozsudku; **žádost o zneplatnění**, kterou se žádá zrušení rozsudku z důvodu překážky především *in procedendo*; dále **restitutio in integrum** [celkové navrácení], jejímž prostřednictvím je rozsudek zrušen, avšak pouze za předpokladu, že je prokazatelně nespravedlivý; a konečně **nova causae propositio** [nové předložení kauzy] v kauzách týkajících se osobního stavu, kdy se může nově prošetřit meritum i poté, co byla v tomto případě vynesena dvě shodná rozhodnutí.

Druhým typem chyb jsou takzvané **chyby materiální**. Jsou méně závažné, neboť neovlivňují řádný průběh ani výsledek soudu,

avšak i ony představují určitou nedokonalost a nepřesnost, jež jistým způsobem komplikuje výkon spravedlnosti. Je totiž třeba dbát na to, aby se soudní řízení vedlo vždy s co nejvyšší a nejúplnější pečlivostí, a tak aby byla chráněna jistota a klid věřících. V tomto článku se budeme zabývat procedurami, které kanonický řád předvídá pro nápravu těchto materiálních chyb.

ZJEDNODUŠUJÍCÍ KAZUISTIKA

V jednom komentáři k instrukci Kongregace pro bohoslužbu a svátosti *Provida Mater* (15. srpna 1936), sepsaném v polovině 50. let 20. století,¹ nacházíme dva příklady k článku 205, který se – jak uvidíme – v daném dokumentu věnuje případu, jímž se zabýváme. V jednom rozsudku neplatnosti manželství bylo uvedeno, že strany dosáhly občanského odloučení před tím, než bylo zahájeno kanonické řízení. To však neodpovídalo pravdě a navíc by tato nepřesná zpráva mohla zpochybnit oprávněnost soudu, který se touto kauzou zabýval. Žalobce proto vznesl požadavek na příslušnou opravu a tato jeho žádost byla skutečně kladně vyřízena. Druhý příklad se týká nepřesné a nesrozumitelné citace jednoho prohlášení klinického charakteru v jistém rozsudku; také v tomto případě byl vznesen požadavek na opravu, která byla skutečně provedena.

Třetí příklad můžeme najít v běžně dostupné informativní sbírce normativních kano-nických a jurisprudenčních textů Tribunálu římské roty,² kde se pod heslem *emendatio sententiae* skrývá jediný příklad: dekret Roty č. 44 z 20. června 1970, obnášející opravy jednoho rozsudku, které se týkají – nakolik lze z textu pochopit – sedmi oddílů tohoto rozsudku s některými nesprávně uvedenými údaji.

Přesuneme-li se do nám bližšího časového období a vstoupíme-li do složitějších případů, můžeme představit čtvrtý příklad. Tribunál prvního stupně A zakládá své rozhodnutí v jedné manželské kauze také na potřebných informacích ohledně svědků, jež byly získány na základě kánonu 1572. Tyto informace však nebyly zveřejněny a neví se, zda byly připojeny k aktům *sub secreto*, nebo zda byly bez další procedury pouze založeny do akt této kauzy. Když si strana nežalující v odůvodnění rozsudku přečetla, že její svědkové nebyli považováni za věrohodné, protože se o nich negativně vyjádřili kněží oslovení tribunálem, předložila soudnímu tribunálu A námitku, v níž si stěžuje na nepravdivost těchto informací a na to, že tyto materiály byly odstraněny ze soudního sporu, čímž bylo poškozeno její vlastní právo na obhajobu. Tribunál A na tuto námitku odpověděl tím, že z textu rozsudku odstranil odkaz na takto získané informace a uvedl, že se tam dostaly omylem a že na nich samozřejmě nezávisí rozhodnutí soudního tribunálu. Bylo možné takto jednat?

Poslední – pátý – příklad: tribunál prvního stupně B je pověřen kauzou neplatnosti manželství, v níž je předložena domněnka o psychické neschopnosti nežalující strany jak z důvodu závažné poruchy soudnosti (kán.

1095, 2°), tak pro neschopnost převzít podstatné manželské povinnosti (kán. 1095, 3°). Tribunál B – jak lze jasně vyrozumět z odůvodnění rozsudku – má v úmyslu dát kladnou odpověď pouze na první ze dvou předložených důvodů; avšak pro redakční chybu je v rozsudku kladná odpověď na obě soudní otázky. Kauza přechází ve smyslu kán. 1682 k soudnímu tribunálu druhého stupně C, který se vyjadřuje výlučně k vadě pro závažnou poruchu soudnosti, pro kterou vynáší negativní rozsudek. Vzápětí vydává tribunál prvního stupně B dokument nazvaný *Poznámka*, v němž potvrzuje, že správné znění druhé části rozsudku prvního stupně má být negativní, protože ve znění odpovědi na kán. 1095, 3° vypadla záporka „ne“ před slovy „jeví se neplatnost...“; navíc je v *Poznámce* uvedeno, že byly navázány kontakty se soudním tribunálem druhého stupně v C, čímž bylo objasněno, že si odvolací soudci povšimli této chyby, takže se jejich výrok omezil pouze na první část rozsudku. *Poznámka* je podepsána soudním vikářem tribunálu B, jenž nebyl členem soudního kolegia, které se zabývalo první instancí dotčené kauzy; navíc není zřejmé, komu byla *Poznámka* doručena. Ptáme se tedy, zda je tento postup správný, ať už z formálního nebo procesního úhlu pohledu, tak co se týká postupu tribunálu prvního stupně B i tribunálu druhého stupně v C.

Předložené příklady i k nim připojené otázky (především u dvou posledních příkladů) nám mohou posloužit jako úvod k našemu tématu. V podstatě máme objasnit následující body: Kdy má být určitá chyba přítomná v nějakém rozsudku považována pouze za materiální, a tudíž nezpochybňující platnost dotčeného rozsudku, aniž by bylo nutné obracet se k příslušným procedurám, jako jsou žádost o

zneplatnění nebo odvolání? Kdo je oprávněný provést tuto opravu? Jaký postup má při této opravě sledovat? Dříve, než se budeme těmito otázkami a příslušnými odpověďmi zabývat, abychom čtenáře uschoptili odpovědět na otázky, představené v daných příkladech, musíme přirozeně nejprve prozkoumat příslušné právní normy.

PRÁVNÍ NORMY

Jak již bylo uvedeno, kanonický řád předvídá, že se v soudním rozsudku mohou objevit

materiální chyby. Nezbyvá nám tedy než vyjít z pozitivní normy, která je v CIC uvedena v kán. 1616. Pro úplnost tohoto průzkumu a pro pohodlí čtenáře představujeme tuto normu v synopsi se dvěma nejvýznamnějšími normami předchozího právního řádu: s příslušným kánonem z CIC 1917 a s již uvedenou normou z instrukce *Provida Mater* (IPM), jakož i s dosud platnými normami, odpovídajícími jednak Kodexu kánonů východních církví (CCEO), jednak Tribunálu římské rotý.³

I	II	III	IV	V	VI
CIC 1917 kán. 1878	IPM čl. 205	CIC 1983 kán. 1616	CCEO kán. 1299	Normae RR [1994] čl. 98	IDC čl. 260
	<i>§ 1 Sententia definitiva, eaque valida, etsi iudices unanimiter consentiant, retractari non potest.</i>			<i>§ 1 Sententiae definitivae ne a Turno quidem, vel Auditorum coetu, qui eas protulit, revocari aut corrigi possunt, nisi correctio referatur ad errorem materiale; quo in casu servetur can. 1616.</i>	

ADNOTATIO IURISPRUDETIAE XXXI.

<p><i>§ 1 Si agatur de errore materiali qui incidit vel in transcribenda parte dispositiva sententiae vel in referendis factis aut partium petitionibus aut in ponendis calculis, errorem corrigere valet ipse iudex.</i></p>	<p><i>§ 2 Attamen, si error materialis incidit in textu sententiae sive in transcribenda parte dispositiva sive in aliquo facto referendo, sententia ipsa, postquam effecta fuerit eius notificatio, corrigi potest vel ad instantiam unius partis, audita tamen altera parte et vinculi defensore, vel etiam ex officio, auditis partibus et vinculi defensore.</i></p>	<p><i>§ 1 Si in sententiae textu vel error irrepserit in calculis, vel error materialis acciderit in transcribenda parte dispositiva aut in factis vel partium petitionibus referendis, vel omissa sint quae can. 1612, § 4 requirit, sententia ab ipso tribunali, quod eam tulit, corrigi vel compleri debet sive ad partis instantiam sive ex officio, semper tamen auditis partibus et decreto ad calcem sententiae apposito.</i></p>	<p><i>§ 1 Si in textu sententiae aut error irrepserit in calculos aut error materialis accidit in transcribenda parte dispositiva sententiae vel in factis vel partium petitionibus referendis aut omissa sunt ea, quae can. 1295 § 4 requirit, sententia ab ipso tribunali, quod eam tulit, corrigi vel compleri debet sive ad instantiam partis sive ex officio, semper tamen auditis partibus et decreto ad calcem sententiae apposito.</i></p>		<p><i>§ 1. Si in sententiae textu error irrepserit materialis in transcribenda parte dispositiva aut in factis vel partium petitionibus referendis, vel omissa sint quae art. 253, § 4 requirit, sententia ab ipso tribunali, quod eam tulit, corrigi vel compleri debet sive ad partis instantiam sive ex officio, semper tamen auditis defensore vinculi et partibus atque decreto ad calcem sententiae apposito (cf. can. 1616, § 1).</i></p>
<p><i>§ 2 Iudex ad hanc correctionem deveniat edito decreto ad instantiam partis, nisi pars altera refragetur.</i></p>					
<p><i>§ 3 Si altera pars refragetur, quaestio incidens ad normam can. 1840 § 3 decreto definiatur et decretum ad calcem sententiae correctae referatur.</i></p>	<p><i>§ 3 Altera parte aut vinculi defensore obstantibus, petitio per quaestionem incidentem definienda est (cfr. can. 1878).</i></p>	<p><i>§ 2 Si qua pars refragetur, quaestio incidens decreto definiatur.</i></p>	<p><i>§ 2 Si qua pars refragetur, quaestio incidens decreto definiatur.</i></p>		

CIC 1917 kán. 1878	IPM čl. 205	CIC 1983 kán. 1616	CCEO kán. 1299	Normy ŘR [1994] čl. 98	IDC čl. 260
	<p><i>§ 1 Platně vynesení závěrečný rozsudek nemůže být znovu projednáván, pokud to jednomyslně neschválili soudcové.</i></p>			<p><i>§ 1 Závěrečné rozsudky nemohou být zrušeny nebo opravovány ani od soudního tribunálu, ani od sboru auditorů, jež je vydal, pokud se ovšem tato oprava netýká materiální chyby; v tom případě necht je zachováno ustanovení kán. 1616.</i></p>	

<p><i>§ 1 Jedná-li se o materiální chybu, jež se týká buď přepisu výrokové části rozhodnutí rozsudku nebo uváděných skutečností, popř. žádostí stran nebo uváděných číselných údajů, může tuto chybu opravit sám soudce.</i></p>	<p><i>§ 2 Jestliže se však do textu rozsudku vloudila materiální chyba, ať už se jedná o přepis výrokové části, nebo o nějakou uváděnou skutečnost, tento rozsudek, poté, co byl zveřejněn, může být opraven buď na návrh jedné ze stran – po vyslechnutí druhé strany a obhájce svazku – nebo též z úřední povinnosti – po vyslechnutí stran a obhájce svazku.</i></p>	<p><i>§ 1 Jestliže se do textu rozsudku vloudil buď omyl v číselných údajích, nebo chyba při přepisování výrokové části nebo ve vyjádření skutkového děje nebo požadavků stran nebo bylo opomenuto, co vyžaduje kán. 1612 § 4, musí jej opravit nebo doplnit soud, který ho vynesl, a to na návrh strany nebo z úřední povinnosti, vždy však po vyslechnutí stran a rozhodnutím připojeným k rozsudku.</i></p>	<p><i>§ 1 Jestliže se do textu rozsudku vloudil buď omyl v číselných údajích, nebo chyba při přepisování výrokové části nebo ve vyjádření skutkového děje nebo požadavků stran nebo bylo opomenuto, co vyžaduje kán. 1295 § 4, musí jej opravit nebo doplnit soud, který ho vynesl, a to na návrh strany nebo z úřední povinnosti, vždy však po vyslechnutí stran a rozhodnutím připojeným k rozsudku.</i></p>		<p><i>§ 1. Vloudila-li se do textu rozsudku věcná chyba při přepisování výrokové části nebo ve vyjádření skutkového stavu nebo požadavků stran nebo bylo opomenuto to, co vyžaduje čl. 253, § 4, musí jej opravit nebo doplnit soud, který ho vynesl, a to na návrh strany nebo z úřední povinnosti, vždy však po vyslechnutí obhájce svazku a stran dekretem připojeným k rozsudku (srov. kán. 1616, § 1).</i></p>
--	---	--	--	--	---

vřel nějakou kauzu, nemůže už nijak zasahovat do jejího výsledku – ať už bylo či nebylo jeho rozhodnutí spravedlivé. Toto ustanovení se zakládá na tom, že soudce vyčerpал svou kompetentnost a dále už nemá k dispozici žádné právní nástroje pro oprávněné souzení tohoto konkrétního případu. Možná právě proto někteří autoři představují možnost provést v rozsudku čistě materiální opravy jako určitý druh rozšíření jurisdikce, byť se značně omezeným rozsahem.⁶

Na druhém místě, a v míře pro naše téma mnohem konkrétnější, je třeba potvrdit, že určitá oprava může být považována za materiální jediné za předpokladu, že se netýká podstaty výsledku kauzy a její procedury. „Oprava, která by se dotýkala nějaké otázky výsledku nebo procedury, musí být požadována od jiného soudce, než byl ten, který vydáním rozhodnutí splnil svůj úkol a vyčerpал své kompetence.“⁷ Jako materiální považujeme tedy ty chyby, „jež neovlivňují soudní výrok“;⁸ materiální je ta chyba, „jež ponechává beze změny strukturu i vyváženost rozsudku. Úsudek soudce a jeho logicko-právní aktivita, vyplývající z odůvodnění a z rozhodnutí rozsudku, musejí zůstat beze změny.“⁹

Na základě těchto předpokladů můžeme – na třetím místě – pochopit, že opravný zásah soudce, který se už v dané věci vyslovil – ať už sdílíme, nebo nesdílíme tezi, kterou přednesl Panizo Orallo, který ji ospravedlňuje jako určité rozšíření soudcovy jurisdikce –, není *contra sententiam*¹⁰ [proti rozsudku], ale naopak vede k jeho zdokonalení a k tomu, aby rozsudek skutečně vypovídal to, co chtěl vyjádřit soudní orgán, který ho pronesl,¹¹ přičemž je odstraněna překážka, pro kterou došlo k „nedokonalému vyjádření soudcovy vůle“.¹² Autor, který snad nejlépe vyjádřil

tuto myšlenku, argumentuje takto: „V tomto případě se jedná čistě o iniciativu směřující ke zdokonalení rozsudku, aniž by se k němu přidávalo či z něho odebíralo nic, co nebylo v mysli soudce či senátu, který jej vyslovil. (...) Oprava rozsudku se v systematické CIC představuje jako poslední zdokonalující moment toho, co můžeme v posledku označit jako soudní aktivitu zpracování rozsudku.“¹³ Proces materiální opravy rozsudku, jak jej předvídá kanonický právní řád, je zařazen do procesu zdokonalení obsahu již zpracovaného rozsudku, přičemž vždy se musí respektovat, aby tato aktivita „ponechala beze změny soudní výrok i logicko-právní aktivitu soudce, jak vyplývá z odůvodňující i výrokové části rozsudku; v průběhu této opravy tudíž není možné podrobit novému zkoumání proces formování právní vůle ani výsledného rozhodnutí.“¹⁴

Poté, co jsme upřesnili tyto základní body, můžeme obrátit svou pozornost k pozitivním normám a prozkoumat, jakým způsobem popisuje zákon materiální chybu a její povahu. Hned ze začátku je třeba upozornit, že toto učení – jak už tomu bylo během platnosti předchozího Kodexu kanonického práva – nechápe předložený seznam možných chyb ve znění kánonů jako definitivní, nýbrž jako soubor několika příkladů.¹⁵

Z textu kán. 1616 § 1 můžeme snadno zjistit, že materiální chyby, jež jsou vzaty v potaz, mohou být dvojího typu: *comissivo* [komisivní], jež vyžadují jisté zpřesnění, a *omissivo* [omisivní], jež vyžadují jistou integraci nebo doplnění. Přirozeně, jak se zřetelně připomíná, se musí jednat o chyby, které vznikly, když soudce pracoval na redakci textu rozsudku. Je tedy nutné, aby „error fuerit a iudice inductus (arg. c. 1878, § 1). Errores

partium nequeunt hoc remedio corrigi a iudice, e. g. si pars aliud pro alio petiverit. In hoc casu ad alia iuris remedia vel ad novum processum est recurrendum“.¹⁶ [„chyba byla způsobena soudcem (viz kán. 1878 § 1). Chyby způsobené stranami nemůže soudce opravit tímto nástrojem, např. kdyby strana požadovala namísto určité věci něco jiného. V tom případě je třeba využít jiné léčebné právní nástroje nebo nový soudní proces.“]

Kodex uvádí pět základních případů: čtyři z nich nevyvolávají žádné interpretační problémy, kdežto pátý se prezentuje jako poměrně delikátní a problematický: budeme se jím proto šířeji zabývat.

První problém se týká případných počtů, tj. číselných, matematických údajů. Jde nepochybně o oblast, kde lze snadno udělat materiální chybu, ať už při matematických operacích, nebo při přepisu. Tento typ chyby se v kauzách neplatnosti manželství vyskytuje patrně nejméně často, protože se tam většinou nepojednává o technických hodnotách nějaké věci, o platbách nějakého dluhu nebo o dalších podobných věcech. Občas může dojít k materiálním chybám při počítání času: např. manželé, jejichž žaloba na neplatnost manželství se projednává, spolu žili od roku 1984 do roku 1994, a uvádějí, že jejich společný život trval deset měsíců. V tomto případě se podle skutečnosti spíše než o chybu v počítání jedná o evidentní materiální chybu, spočívající v záměně jednoho slova za jiný výraz pro časové trvání, jehož skutečná hodnota je jinak jasná a nepochybnitelná.

Druhá a třetí chyba se dotýká materiálních nepřesností v přepisu vyprávění o skutečnostech týkajících se kauzy nebo obsahu žádosti stran. Tento druhý případ je poněkud delikátnější, neboť se dotýká *thema decidendum*

[tématu k rozhodnutí] v dané kauze: je jasné, že případná oprava v této věci nesmí pozměnit podstatu soudního procesu ani jeho odpovídající rozhodnutí; obě tyto skutečnosti musí být v rozsudku jasně identifikovatelné. Může se například jednat o nesprávné uvedení formulace sporu v této kauze, který je mylně vyjádřen v popisu poté, co bylo jasně formulováno *petitum* [otázka] této kauzy spolu s příslušným názvem (*causa petendi*) [příčina sporu], přičemž musí být zajištěno, že odůvodnění i rozhodnutí rozsudku jednoznačně odpovídá skutečné formulaci žádosti.

Čtvrtý případ se týká, jak už jsme uvedli výše, chyby omisivní. Jedná se o neuvedení náležitých údajů v souladu s kán. 1612 § 4, podle něhož rozsudek „claudatur cum indicatione diei et loci in quibus prolata est et cum subscriptione iudicis vel, si de tribunali collegiali agatur, omnium iudicum et notariorum.“ [„se ukončí uvedením dne a místa, kde byl rozsudek vynesena, a podpisem soudce nebo všech soudců, jedná-li se o senát, a notáře.“] Ve smyslu kán. 1622, 3° a 4° vedou tato opomenutí k napravitelné neplatnosti rozsudku.¹⁷ Příslušná žádost o neplatnost může být předložena do tří měsíců od zveřejnění rozsudku (srov. kán. 1623) témuž soudci, který tento rozsudek vydal (srov. kán. 1624). Vzhledem k důvodu, pro nějž je tento rozsudek neplatný, je nepravděpodobné, že by došlo k extrémním okolnostem – samozřejmě předvídaným v kánonu 1624 –, kvůli kterým by bylo nutné změnit soudce. V případě, že na závěr tohoto řízení není konstatována neplatnost, je dotčená vada automaticky napravena.

Pátý případ materiální chyby, jak je představen v Kodexu, je ze všech nejproblematictější a vyvolává nejhlubší interpretační otazníky. Zákon předvídá možnost, že „error materialis

acciderit in transcribenda parte dispositiva“ [„materiální chyba se týká přepisu výrokové části“]. Bez ohledu na zdánlivě snadné bezprostřední pochopení tohoto problému je třeba se ptát, „jaký je předmět této materiální chyby ve výrokové části, jenž může být opraven?“¹⁸ obzvláště chceme-li respektovat výše uvedené hranice, podle nichž je vyloučeno, aby oprava materiální chyby ovlivnila obsah rozhodnutí. C. Gullo tvrdí, že se tato oprava může týkat textu rozhodnutí, pokud obsahuje „(špatně napsané) jméno stran nebo (chybný) název příčiny neplatnosti“¹⁹ zatímco vylučuje, že by se mohla týkat i samotného obsahu rozhodnutí. Tento autor se odvolává na dva shodně vyznívající dekrety Roty, které tuto možnost popírají, a synteticky představuje a komentuje důvody, proč tomu tak je. První důvod spočívá v tom, že je vyloučeno považovat za čistě materiální chybu, jestliže formulace rozsudku není omezena na pouhé tvrzení *constare* nebo *non constare* ohledně neplatnosti manželství, ale je formulována širším způsobem s použitím částic *affirmative* nebo *negative*, popřípadě – jedná-li se o vyšší stupeň soudu – je k ní připojen údaj o potvrzení či popření předchozího rozsudku. Autor dochází k závěru, že „v tomto případě nelze mluvit o chybě ve výrokové části, neboť je chybný samotný rozsudek, který je v protikladu s výrokem podepsaným v registru rozsudků, a tudíž nemůže být považován za platný. (...) Závěr je tedy takový, že rozsudek není platný a kauza musí být vrácena do stavu, v němž se nacházela před vynesením rozhodnutí.“²⁰ Druhý důvod opírá popření možnosti považovat omyl v samotném znění rozsudku pouze za chybu materiální (a tudíž napravitelnou podle kán. 1616) o to, že ve snaze napravit případnou chybu se nelze opírat ani o neveřejné

hlasování soudců, jež je tajné a podléhá možné změně dřívějšího závěru, jak předvídá kán. 1609 § 4, ani o neexistující protokol „soudního dvora, což je něco jiného než pouhé vypracování soudního výroku; v každém případě neexistuje žádný další protokol, jenž by garantoval transparentní výkon spravedlnosti, kromě registru rozsudků (s postupně očíslovanými stranami).“²¹ Stejným směrem se zřejmě pohybuje i M. Lega, který tvrdí: „Adhibita est in canone appellatio erroris materialis ut excludetur correctio sententiae in parte iuridica seu dispositiva (...) errorem haberi materiale qui non mutat iudicis decisionem nec influit quamvis remote, in partem dispositivam.“ [„Kánon umožňuje využít odvolání na materiální chybu, aby se vyloučila oprava rozsudku v právní neboli výrokové části (...), pokud obsahuje materiální chybu, jež nemění rozhodnutí soudců ani neovlivňuje, a to ani vzdáleně, výrokovou část.“]²² stejným způsobem uvažuje i C. de Diego-Lora, podle něhož je zřejmé, že „tato nesrovnalost mezi soudcovou vnitřní vůlí a jejím písemným vyjádřením nesmí nikdy přesáhnout to, co lze kvalifikovat jako čistě materiální chybu, protože nejsme oprávněni k úpravě – ať už změně, nebo opravě – podstatné chyby rozsudku, nejedná-li se ovšem o pouhou sanaci toho, co bylo v rozsudku nejednoznačně vyjádřeno vinou nesprávného použití slov.“²³

Ve skutečnosti nás ale řešení, jak je navrhuje Gullo, plně nepřesvědčuje. Kdybychom totiž plně akceptovali důvody, které tento autor předkládá, nemohli bychom opravit ani tu nejmenší chybu, jež se přímo dotýká výrokové části, totiž vyjádření, omezujícího se striktně na to, zda se jedná (*constare*) či nikoliv (*non constare*) o neplatnost manželství. Je totiž nepopíratelné, že se oprava *consta-*

re na non constare, popř. naopak, podstatně dotýká rozsudku. Co se pak týká absence pevného opěrného bodu pro rozpoznání skutečného obsahu rozsudku, nezdá se nám, že by mohl být vyloučen jak registr rozsudků, o němž mluví sám autor,²⁴ tak i protokol, který se obvykle zhotovuje a podepisuje za účelem definování kauzy a který obsahuje rozhodnutí, tak jak je zamýšleli soudcové (a právě to je důležité; v předchozím materiálu totiž například vůbec nenajdeme případnou změnu názoru některého ze členů senátu, k níž došlo při diskusi před sepsáním rozhodnutí); a konečně nesmíme zapomenout, že příslušné rozhodnutí následuje po řadě právních i faktických procedur, z nichž lze poměrně snadno vyčíst, jaké bylo skutečné zaměření soudního orgánu. Proto – jak lépe uvidíme o něco níže – není možné přistoupit k opravě rozsudku, aniž bychom se dotázali všech zainteresovaných stran; případný nesouhlas nebo námitka ohledně zamýšlené opravy navíc otevírá příslušný soudní proces, v němž mají strany možnost vyjádřit svůj názor, aby bylo garantováno, že nebude změněna podstata rozsudku, nýbrž že se pouze opraví chybně formulované vyjádření toho, co soudcové zamýšleli prohlásit. V kritizovaném řešení však ještě mnohem méně přesvědčuje argumentace, která popírá základní úkol ustanovení, že je třeba bránit nikoliv samotnou formulaci (která je, předpokládejme, navíc chybná) – jako by se zbožšťovalo dané slovní spojení, jako tomu je v případě starého římského úsloví: *uti lingua noncupassit, ita ius esto* [jak jazyk vyřknul, takové budiž právo] –, nýbrž mít na zřeteli konečný výsledek řádně a platně vedeného procesu a chránit jej před nebezpečím jeho paralyzování v důsledku nějaké opravdu pouze materiální chyby. *Tenor sen-*

tentiae [celkové znění rozsudku], který musí být respektován, nespočívá – jinými slovy řečeno – ve slovech chybně napsaného výroku, nýbrž v tom, co zamýšleli prohlásit příslušní soudcové; a právě to je hranicí, která nemůže a nesmí být překročena a která by vedla, pokud by došlo k jejímu narušení, k právně neplatnému jednání. Na základě tohoto souboru úvah můžeme potvrdit, že i formulace (budiž dobře pochopeno – pouze formulace) soudního výroku může být podrobena opravě, jestliže zůstane integrálně uchován obsah rozhodnutí rozsudku, což lze ověřit pomocí kritéria vnitřní věrohodnosti odůvodnění tohoto rozsudku i vnějšího srovnání s protokolem rozhodnutí v této kauze nebo s registrem rozsudků, pokud jich daný tribunál užívá. Pokud se strany neshodnou na obsahu opravy daného znění, mohou se odvolat, čímž otevrou soudní řízení, o němž mluví kán. 1616 § 2; ani poté jim však není zamezeno vznést žádost o zneplatnění opraveného rozsudku, jestliže by podle jejich názoru neodpovídal původnímu soudnímu výroku.

Když jsme se tedy zabývali – doufejme, že přesvědčivým způsobem – nejproblematictějším jádrem našeho tématu z pohledu základního práva, nezbyvá, než se zmínit o jednom poněkud izolovaném postoji, se kterým se setkáme v doktrinálních spisech. Jedná se o možnost, kterou představuje Lega²⁵ a podle níž by bylo možné podrobit opravě nejen skutečné materiální chyby, nýbrž i právní chyby obsažené v části *de iure* rozsudku, např. v podobě chybných či nevhodných doktrinálních údajů. Sám Lega však uznává, že tento návrh je značně delikátní: „Grave esse negotium corrigere rationes *in iure*, nemo inficiatur, quia difficilior est aestimatio erroris et gravibus questionibus aditus aperiri potest; hinc dili-

gentior et cautior iudex sit oportet antequam expetitas correctiones admittat; easdemque respuere deberet si inde aliis quaestionibus daretur occasio et longa esset concertatio et difficilis; non enim haberetur error materialis seu qui vel leviter legenti et consideranti in oculos insilit.“ [„Opravovat důvody *in iure* je velmi obtížné. Nikdo ať to nedělá, neboť posouzení chyby je velmi těžké a mohou se tím otevřít dveře mnohem vážnějším otázkám. Je třeba, aby byl soudce velmi pečlivý a opatrný, než svolí s požadovanými opravami, a musí je odmítnout, pokud by se tím poskytla příležitost pro další otázky a pokud by to obnášelo dlouhé a obtížné projednávání. Nešlo by totiž o materiální chybu nebo o omyl, kterého by si snadno povšiml ten, kdo to čte nebo kdo nad tím uvažuje.“]²⁶ Právě pro tyto obtíže, k nimž může podobný zákrok vést, a pro to, že tento krok pracuje se širokým polem subjektivity a aplikace zdravého úsudku, se myšlenka jisté opravy *a posteriori* [dodatečné] odůvodnění rozsudku v souladu s právem nejví jako akceptovatelná. Za to, co je v této části rozsudku napsáno, je zodpovědný soudce, proti němuž je možné – pokud by vědomě prohlašoval nepravověrné doktríny – postupovat pomocí disciplinárního řízení. Co se týká striktně procesního úhlu pohledu, mohou být navíc případná scestná či doktrinálně chybná odůvodnění motivem pro využití práva na odvolání nebo pro předložení žádosti o přezkoumání soudního rozhodnutí.

PROCESNÍ ÚHEL POHLEDU: KDO A JAK MŮŽE PŘISTOUPIT K OPRAVĚ URČITÉHO ROZSUDKU?

Poté, co jsme objasnili, v čem spočívá oprava materiální chyby obsažené v nějakém rozsudku a kdy je možné ji uskutečnit, zbývá

zodpovědět dvě poslední otázky, které jsme formulovali na začátku tohoto článku. Kdo má provést případnou opravu? Jakou proceduru k tomu má zvolit?

Co se týká *iniciativy*, je platné zákonodárství navýsost jasné: k opravě lze přistoupit *sive ad partis instantiam sive ex officio* [na návrh stran nebo z úřední povinnosti]; toto ustanovení – vzhledem k jeho systematickému začlenění a ke známé zásadě, podle níž *ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus* [tam, kde zákon nerozlišuje, ani my nemusíme rozlišovat] – má být aplikováno na jakýkoliv druh kauzy, ať už se týká veřejného dobra (*bonum publicum*) nebo ne. V rámci dnes platných norem už nemá žádný význam diskutovat o soudcově úřední pravomoci a jejích omezeních, ani o tom, zda tuto pravomoc máme aplikovat výlučně na kauzy veřejného dobra, nebo na všechny typy kauz.²⁷ Zbývá jen připomenout, že v současné normativě je oprava – provedená ať už z podnětu stran, tak z úřední iniciativy – považována za nutnou bezprostředně poté, co byla tato chyba objevena. Zatímco výraz, užitý v CIC 1917 (*valet*) pro označení pravomoci provést tuto opravu, se v první řadě vztahuje na *ipse iudex* [samotného soudce] (s následným problémem, kdo je tím vlastně míněn) a instrukce *Provida Mater* stanoví, že materiální chyba *corrigi potest* [může být opravena], v dnes platném CIC 1983 je stanoveno, že chybný rozsudek *corrigi vel compleri debet* [musí být opraven nebo doplněn], čímž je jasně vyjádřena příkazová hodnota tohoto ustanovení.

Co se týká *termínu*, v němž má být předložena žádost o opravu nebo kdy má být zahájen úřední proces vedoucí k opravě, zákon nic závazného nestanoví. Z toho je třeba vyvodit, že procedura vedoucí k opravě materiální

chyby může být zahájena kdykoliv. Právní doktrína předkládá ohledně otázky termínu případné opravy několik moudrých připomínek;²⁸ tato problematika se fakticky připojuje k otázce kompetentnosti, o níž budeme pojednávat vzápětí.

Otázka *kompetentnosti* je zároveň prostá i složitá. Prostá, protože k ní existuje normativní směrnice: kán. 1616 § 1 prohlašuje, že rozsudek má být opraven „*ab ipso tribunali, quod eam tulit*“ [(týmž) soud(em), který ho vynesl]. Je tedy úkolem soudce, který vynesl rozsudek, aby ho, je-li to nutné, prostřednictvím opravy zprostil materiální chyby. Otázka je však zároveň složitá: zaprvé proto, že bychom mohli položit otázku, co se míní výrazem *tribunál*, přestože můžeme zdánlivě očekávat, že má Kodex na mysli tentýž orgán, který vydal rozsudek;²⁹ tzn. soudce nebo specifický soudní senát – podle toho, zda byla tato kauza projednávána monokraticky nebo kolegiálně. Otázka kompetentnosti se však může zkomplikovat, uvážíme-li, v kterém okamžiku může být formulována žádost o opravu. Jak jsme už zjistili, právní doktrína moudře předvídá, že se otázka opravy objeví ihned po vydání chybného rozsudku. Tato otázka však může být vznesena i formou odvolání (popř. k vyššímu stupni soudu u kauz týkajících se osobního stavu), nebo je předložena přímo ve fázi úředního výkonu rozsudku. Z platného právního řádu proto zřejmě vyplývá toto možné řešení: kompetentnost opravit rozsudek patří tomu soudci, který v okamžiku předložení žádosti právě projednává dotčenou kauzu, co se týká merita nebo vykonatelnosti. Lega zastává názor, že soudce, jenž způsobil chybu, zcela neztrácí pravomoc provést její opravu: i kdyby byla kauza u soudu dalšího stupně nebo ve vykonatelnosti,

může tuto opravu provést, avšak musí o tom informovat příslušného soudce, který rozhoduje o meritu nebo vykonatelnosti.³⁰ Toto doktrinální řešení je, jak jsme již viděli, v částech nesouladu s literou Kodexu. Upřímně řečeno se nám zdá věrohodnější požadovat opravu *ab ipso tribunali, quod eam tulit*, tzn. od autora textu, v němž je třeba opravu provést.

Proces vedoucí k opravě nezbytně obnáší oslovení stran: norma stanoví, aby tato oprava proběhla *semper tamen auditis partibus* [vždy však po vyslechnutí stran] (kán. 1616 § 1). V této věci norma nepředpisuje, jakou formou má toto vyslechnutí proběhnout; zdá se, že je dostačující, aby se stranám zaslalo písemné oznámení s návrhem příslušné opravy, s určením termínu, do kdy mohou předložit své připomínky, a s oznámením, že – pokud nebudou předloženy žádné námítky – bude vydán dekret o opravě. V případě, kdy byla chyba zjištěna a opravena z úřední povinnosti, by snad mohlo stačit sdělení samotného opraveného znění rozsudku a poskytnutí přiměřeného času pro předložení námitek proti němu. Jako spíše nepřiměřená se naopak jeví alternativa, kterou C. de Diego-Lora představuje jako základní formu, tj. „ústní jednání během setkání soudce v přítomnosti obou stran“,³¹ i když ji samozřejmě jako možné řešení nelze vyloučit. Tento slavnostnější způsob by mohl být vyhrazen pro případ opravy závažnějších materiálních chyb, které se týkají například formulace rozsudku nebo mylného odkazu na žádosti stran.

Co se týká *formy*, kterou se má řídit průběh opravy, norma stanoví, že se to má uskutečnit prostřednictvím *decreto ad calcem sententiae apposito* [deketu připojeného k rozsudku]. Podle sdíleného názoru se jedná o dekret

s čistě uspořádávajícím, nikoliv rozhodujícím charakterem, takže se pro jeho platnost nevyžaduje, aby obsahoval odůvodnění (srov. kán. 1617). Je však nutné říci, že pro zajištění náležitosti a srozumitelnosti proběhnuvšího řízení ze strany jeho adresátů se jeví jako vhodné, aby i tento dekret obsahoval určité zdůvodnění, např. připojením odkazu na kán. 1616, uvedením chyby, k níž došlo, a objasněním, jak je třeba chápat autentický text rozsudku. Konečně výraz *ad calcem* zřejmě označuje jak to, že se znění opravného dekretu připíše na poslední stranu rozsudku, tak i samostatně vydaný dekret, který se připojí k textu rozsudku, za jehož integrální součást má být od té chvíle považován.

Poslední otázkou, kterou se zde máme zabývat, je problém *nesouhlasu* některé ze stran s opravou textu rozsudku, o němž se píše v kán. 1616 § 2. Příslušné ustanovení Kodexu je lapidární: „Si qua pars refragetur, quaestio incidens decreto definiatur.“ [„Jestliže některá strana nesouhlasí s opravou, rozhodne vše soud jako nahodilou otázku.“] Z toho je třeba vyvodit především to, že tento nesouhlas je z procesního hlediska třeba projednávat podobně jako nahodilou záležitost. Říkáme „podobně jako“, neboť v tomto případě se označení „nahodilá“ jeví jako poněkud nevhodné,³² – neodpovídá totiž definici obsažené v kán. 1587: uvažme jen, že nesouhlas s opravou rozsudku může být předložen až po uzavření kauzy, kdy už v této záležitosti neprobíhá žádné řízení. Odkaz zákonodárce na nahodilé záležitosti je pravděpodobně třeba chápat nikoliv v podstatném a věcném, nýbrž v procesním smyslu: jako by nám tím říkal, že otázka vyvolaná případným nesouhlasem s opravou rozsudku má být projednávána podle procesních pravidel určených

pro nahodilé záležitosti, ať už to bude či nebude probíhat nezávisle na hlavním soudním řízení v této věci. Na druhém místě nám Kodex poskytuje nepřímé pokyny, kdy a na jaké případy je možné tato pravidla aplikovat, když stanoví, že se tato otázka má vyřešit prostřednictvím dekretu. Tím je tedy popřena hypotéza, podle níž by toto soudní řízení mělo být zakončeno vynesením rozsudku,³³ a tudíž se jeví jako oprávněně vyloučit i možnost ústního sporného řízení, popřípadě přímo řádného soudního rozhodnutí.³⁴ Otázkou je tedy třeba uzavřít tím, že tato procedura bude spočívat ve výměně písemných vyjádření mezi stranami, po nichž bude následovat rozhodnutí prostřednictvím dekretu, kterým příslušný soudní orgán uzavře celou otázku. Tento dekret, byť rozhodující, nemůže být vystaven bez aspoň stručného uvedení odůvodnění³⁵ ve smyslu kán. 1617 a za účelem jeho samotné platnosti.

V poslední řadě je třeba se ptát, zda a jakým způsobem je možné se proti tomuto dekretu, jímž se uzavírá nahodilá záležitost, vyvolaná *refragatio* proti opravě jistého rozsudku podle kán. 1616, odvolat. Doktrína, která se touto otázkou zabývala, se domnívá, že tento dekret „zřejmě nepodléhá odvolání ve smyslu kán. 1618, neboť není myslitelná žádná materiální chyba, jež by měla větší sílu než samotné rozhodnutí.“³⁶ Toto odůvodnění není snadné bezprostředně uchopit; lépe je můžeme vyjádřit těmito slovy: Závěrečný dekret ohledně záležitosti *refragatio* nemá hodnotu závěrečného rozsudku, protože nebrání ani neukončuje (a to ani částečně) hlavní soudní řízení, jehož je součástí. Proto nepodléhá právu na odvolání, jak stanoví kán. 1529, 4° – přinejmenším sám o sobě, už proto, že se netýká základní otázky projedná-

vané v této kauze, kterou ve svém znění implicitně akceptuje, neboť jím provedená oprava neznamena změnu, nýbrž jen osvobození od materiální chyby.³⁷ V případě předložení odvolání by se ovšem mohla jako doplňkový požadavek vznést i otázka, jak byla vyřešena námitka proti opravě rozsudku, „aby se mohl odvolací soud informovat o odůvodnění tohoto dekretu“.³⁸

ZÁVĚR

Doufáme, že jsme objasnili základní otázky spojené s kánonem, který v tomto článku komentujeme: kdy může být chyba přítomná v nějakém rozsudku považována za materiální, a tudíž opravitelnou, aniž by došlo k jakékoli změně rozsudku; kdo je kompetentní provést tuto opravu; a jak je třeba při této proceduře postupovat.

Tyto úvahy svěřujeme kritickému uvážení čtenářů a zveme je, aby – s pomocí úvah, které jsme nastínili, a dříve, než si v následujícím textu přečtou, jak bychom tyto situace řešili my – sami vyřešili dva problematické případy, které uvádíme v závěru prvního odstavce, v němž je obsaženo několik kazuistických příkladů.

Nakolik dokážeme posoudit, nejednalo se v případě soudního tribunálu A o opravu materiální chyby, nýbrž o vypuštění zmínky o některých prvcích soudního řízení, které do něj svého času nebyly oficiálně zařazeny, nebo byly uchovávané v utajení, z textu rozsudku: v prvním případě by tribunál porušil zákaz vyjádřený v kán. 1604 § 1 a přinejmenším částečně by se zpronevěřil právu na výkon obhajoby ze strany nežalující. Tato druhá okolnost figuruje také ve druhé z představených hypotéz, neboť se zdá, že prvky, o nichž uvažujeme, byly průkazné pro (negativní) po-

souzení jednoho z důkazů. V každém případě se jeví jako málo věrohodné, že by z rozsudku odstraněné prvky nehrály žádnou významnou roli pro formování přesvědčení soudce, protože šlo o součást odůvodnění a prohlášení nevěrohodnosti (přinejmenším vnějškové) svědků, uvedených nežalující stranou. Zmíněné prvky by tedy bylo třeba považovat nikoliv za předmět opravy materiálních chyb, nýbrž za podklad pro vzepření se a pro předložení odvolání; zřejmě by se nejednalo přímo o *querela nullitatis ob denegatum ius defensionis* [žádost o neplatnost z důvodu odeprání práva na obhajobu] (srov. kán. 1620, 7°), protože v kanonické právní praxi vzniká neplatnost, pokud je výkon tohoto práva zamezen *omnino* [zcela], a ne pouze v jednom z jeho částečných aspektů.

Co se týká případu s tribunály B a C, v prvé řadě se domníváme, že z podstatného úhlu pohledu byla oprava oprávněná. Nakolik se chyba dotýká přímo znění ustanovení, je možné ji bez námahy rozpoznat a také *tenor sententiae* [znění rozsudku] zůstává v podstatě jednoznačný. Při procedurálním pohledu je třeba říci, že odvolací tribunál C nejednal správně, neboť *ex officio* nepoukázal na chybu a nepřistoupil k její opravě, nýbrž ji pouze vzal implicitně na zřetel tím, že nevzal v úvahu v podstatě negativní část rozsudku prvního stupně. Ale i tribunál prvního stupně B neaplikoval zcela správně právní normy. Když se totiž dozvěděl o chybě, sice o tom správně informoval, ale nezvolil náležitou formu: udělal to formou *Poznámky*, a ne dekretu, jak je předepsáno; opravu navíc provedla osoba, která k tomu neměla pravomoc, tj. nikoliv senát, který vydal rozsudek, nýbrž soudní vikář, který náhodou netvořil součást zmíněného senátu; dále se přesně neví, komu byla

tato *Poznámka* sdělena, a nakolik je možné pochopit, s odvolacím tribunálem byl navázán kontakt čistě informativního rázu.

Přeložil Jiří Plhoň

Poznámky

* Překlad článku publikovaného v *Quaderni di diritto ecclesiale* 17, 2004, s. 395–412.

¹ Srov. Joannes TORRE, *Processus matrimonialis*, Neapoli 1956, s. 355–356.

² Jde o CD-ROM *Ius canonicum et iurisprudentia rotalis*, Città del Vaticano – Milano 20012.

³ Pozn. red.: Tabulka je doplněna o text instrukce *Dignitas conubii*, která nemohla být autorovi známa v době publikování původního článku.

⁴ Kán. 1591: „Před ukončením hlavní záležitosti může soudce nebo soud ze spravedlivého důvodu odvolat nebo změnit rozhodnutí nebo mezitímní rozsudek, buď na návrh strany, nebo z úřední povinnosti po vyslechnutí stran.“ Je přirozeně možné přistoupit i k čistě materiální opravě mezitímního rozsudku; kán. 1616 se však přímo odvolává (jak vyplývá z kontextu této normy) na definitivní rozsudky, které jinak soudce, jenž je vynesl, nemůže nikterak změnit. Srov. důrazné odvolání se na definitivní rozsudky J. L. ACEBAL, *Can. 1616*, in: *Código de derecho canónico*, Salamanca 1986, s. 786; Juan Jose GARCIA FAILDE, *Nuevo derecho procesal canónico*, Salamanca 1984, s. 187–188; Santiago PANIZO ORALLO, *Temas procesales y nulidad matrimonial*, Madrid 1999, s. 806; Franciscus ROBERTI, *De processibus*, II, Romae 1926, s. 195.

⁵ F. Roberti, *De processibus*, s. 194, pozn. 1. Na tentýž text se odvolává Michele Lega, *Commentarius in iudicia ecclesiastica iuxta Codicem iuris canonici*, Romae 1950, s. 969, č. 1.

⁶ „V tomto případě a pro tento jediný cíl se zdá, jako by samo Právo rozšiřovalo jeho jurisdikci“ (S. Panizo ORALLO, *Temas procesales...*, s. 805).

⁷ José Maria SERRANO RUIZ, *Can. 1616*, in: *Comentario al Codice di Diritto Canonico*, Roma 1985, s. 921.

⁸ J. J. GARCIA FAILDE, *Nuevo derecho procesal...*, s. 187.

⁹ Francisco Javier RAMOS, *I tribunali ecclesiastici*, Roma 2000, s. 526.

¹⁰ M. LEGA, *Commentarius...*, s. 968, č. 4.

¹¹ Srov. J. L. ACEBAL, *Can. 1616*, s. 787; J. J. GARCIA FAILDE, *Nuevo derecho procesal...*, s. 187.

¹² Manuel Jesús ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*, Roma 2001⁴, s. 490. V analogickém smyslu srov. F. DELLA ROCCA, *Diritto matrimoniale canonico. Tavole sinnottiche*, Padova 1963, s. 144, pozn. 17.

¹³ Carmelo de DIEGO-LORA, *Can. 1616*, in: *Comentario exegetico al Código de derecho canónico*, IV/2, Pamplona 1997, s. 1592.

¹⁴ F. DELLA ROCCA, *Diritto matrimoniale canonico...*, s. 145, pozn. 18.

¹⁵ Srov. F. ROBERTI, *De processibus*, s. 195, č. 464; M. LEGA, *Commentarius...*, s. 971; J. J. GARCIA FAILDE, *Nuevo derecho procesal...*, s. 187; F. J. Ramos, *I tribunali...*, s. 526.

¹⁶ F. ROBERTI, *De processibus*, s. 195, č. 464.

¹⁷ K této otázce srov. M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale...*, s. 491; C. de DIEGO-LORA, *Can. 1616*, s. 1593;

E. ZANETTI, *Can. 1616*, in: *Codice di Diritto Canonico commentato*, Milano 2001, s. 1242.

¹⁸ Carlo GULLO, *Prassi processuale nelle cause canoniche di nullità del matrimonio*, Città del Vaticano 2001, s. 217.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž.

²² M. LEGA, *Commentarius...*, s. 969 a 970, č. 2.

²³ C. de DIEGO-LORA, *Can. 1616*, s. 1592.

²⁴ Tento registr není předepsán obecným právem, a jak se zdá, přinejmenším na úrovni místních tribunálů není příliš rozšířen.

²⁵ Srov. M. LEGA, *Commentarius...*, s. 970–971, č. 4.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ F. ROBERTI, *De processibus*, s. 196, č. 465. Tvrdil v roce 1926, že úřední iniciativa je možná pouze v kauzách veřejného dobra. M. LEGA, *Commentarius...*, s. 972, č. 8. Považuje za jisté, že se tato iniciativa vztahuje na všechny druhy kauz. Mezi komentátory dnes platného Kodexu se zdá, že pouze J. J. Garcia Failde (*Nuevo derecho procesal...*, s. 188, č. 2) omezuje možnost opravy *ex officio* ze strany soudce pouze na kauzy veřejného dobra. Tuto jeho pozici účinně kritizuje S. Panizo Orallo (*Temas procesales...*, s. 806).

²⁸ F. ROBERTI, *De processibus*, s. 196, č. 465. Připomíná s konkrétností, jež si uchovává svou platnost až do dnešní doby: „Nullum tempus in Codice praefinitur ad petendam sententiae correctionem; at plerumque evidenter occurrit inter editam sententiam et eius executionem.“ [„Kodex nestanoví žádný termín pro žádost o opravu rozsudku; povětšinou se jedná o čas mezi vydáním rozsudku a jeho právní účinností.“] Srov. též analogická tvrzení J. J. GARCIA FAILDE, *Nuevo derecho procesal...*, s. 187, a S. PANIZO ORALLO, *Temas procesales...*, s. 805–806. Poněkud členitější (ve vztahu k problematice kompetentnosti) je pojednání C. de DIEGO-LORA, *Can. 1616*, s. 1594–1595.

²⁹ Srov. C. de DIEGO-LORA, *Can. 1616*, s. 1594.

³⁰ Srov. M. LEGA, *Commentarius...*, s. 971–973, č. 5 a 9–10. Srov. též C. de DIEGO-LORA, *Can. 1616*, s. 1594–1595; F. DELLA ROCCA, *Diritto matrimoniale...*, s. 143; M. J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale...*, s. 491.

³¹ C. de DIEGO-LORA, *Can. 1616*, s. 1593.

³² Srov. Tamtéž, s. 1593–1594.

³³ Srov. alternativu, kterou předvídá kán. 1589 § 1.

³⁴ Srov. kán. 1590 § 1, který spojuje ústní sporné řízení nebo přímo řádné soudní řízení (v kánonu je naznačeno termínem *aliud*, pokud předpokládáme, že má projednávaná záležitost velkou závažnost) se zakončením formou soudního řízení s vynesením rozsudku.

³⁵ Srov. C. de DIEGO-LORA, *Can. 1616*, s. 1594; E. ZANETTI, *Can. 1616*, s. 1242; F. J. RAMOS, *I tribunali...*, s. 527.

³⁶ J. M. SERRANO RUIZ, *Can. 1616*, s. 921.

³⁷ Srov. v tomto posledně uvedeném smyslu, C. de DIEGO-LORA, *Can. 1616*, s. 1594.

³⁸ Tamtéž.